

Роман Сітарчук,
*доктор історичних наук, професор кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

ПРОНИКНЕННЯ АДВЕНТИЗМУ В ЄВРОПУ

Адвентизм в Європі з'являється у середині 60-х рр. XIX століття, однак офіційні місіонери церкви адвентистів сьомого дня починають свою роботу на континенті лише з середини 70-х рр. Центром руху адвентистів у Європі стала Німеччина.

Ключові слова: адвентизм, Європа, місія.

Систематизовано історію появи та розповсюдження адвентизму в Європі виклав С. Бондар у своїй праці «Адвентизм 7-го дня» [1]. Незначна інформація про розвиток цієї релігійної течії в деяких європейських країнах була відображена в книзі Г. Лебсака «Великое Адвентистское Движение и Адвентисты Седьмого дня в России» [4]. Про місіонерську діяльність адвентистів у Європі зазначав вітчизняний дослідник історії адвентистів сьомого дня М. Жукалюк (у праці «Вспоминайте наставников ваших») [3]. Становленню адвентизму на європейському континенті присвячено один із параграфів монографії А. Григоренка [2]. Завдання цієї публікації – дослідити та узагальнити наявний матеріал.

Першу появу адвентизму в Європі пов'язують із діяльністю М. Чеховського. Розпочав він її з Італії. Взявши в оренду зал у П'ємонті Чеховський проводить активну євангелізацію, яка невдовзі призвела до створення громади, учасники якої сповідували суботу. Такі ж групи виникають у Турині, Мілані, Бегамо, Венеції та інших містах. Саме вони згодом, після відкриття офіційної місії у Швейцарії, стали основою церкви адвентистів сьомого дня в Італії [3, с. 38–39]. Громадянська війна в цій країні змусила Чеховського залишити її і він, разом з сім'єю, в 1865 році переїжджає до Швейцарії. Вже наступного року, взимку тут відбулося хрещення перших віруючих, а в 1867 році в Трамелані була організована перша в Європі громада адвентистів сьомого дня в кількості 20 осіб, яка через рік зросла до 33.

У 1869 році трамеланська громада направила у США Якова Ерценбергера для більш повного ознайомлення з вченням адвентистів сьомого дня. У 1870 році він повернувся до Швейцарії і став першим німецьким рукопокладеним проповідником.

Крім Італії та Швейцарії, М. Чеховський встиг поширити своє віровчення в Угорщині та Румунії. Особливо плідною його робота

була в останній країні. Їй значною мірою сприяла наявність у Румунії ще наприкінці 50-х років релігійного руху суботників, учення яких було схожим з доктриною адвентистів. Початком їх організації в Румунії вважається 1870 рік, коли в Пітешті відбулося водне хрещення перших віруючих, зокрема сім'ї Аслана, в будинку якого мешкав Чеховський, і який у 1875 році стане керівником громади.

У 1871 році на засіданні Генеральної Конференції адвентистів в Америці один із головних ідеологів церкви Елен Уайт виступила з ініціативою про розгортання місіонерської роботи за межами США. З проханням направити до них проповідників зверталися й новостворені громади європейських адвентистів. У 1874 році Генеральна Конференція відрядила до Швейцарії служителя Г. Ендрюса. Він поселився в Невшателі і в листопаді там відбулися перші збори адвентистів сьомого дня [2, с. 183]. На наступному зібранні в 1875 році були присутніми 75 адвентистів. Вони заснували іноземне трактатне товариство адвентистів сьомого дня, а потому, за рішенням Швейцарської конференції адвентистів сьомого дня, – видавничий дім у м. Базелі (1884 рік). Саме тут з 1876 року видаються французькою мовою журнал «Les Signes des Temps» («Знамення часу»), з 1884 року – «Herold der Wahrheit» (німецькою мовою) та два журнали італійською та румунською мовами [1, с. 21].

У в 1875 році слідом за Ендрюсом для роботи у Франції поїхав проповідник Т. Бурдо, а у 1882 році здійснив мандрівку по Європі ще один місіонер Хаскель [4, с. 143–144].

Кількість прихильників нового віровчення в Європі зростала, про що свідчила присутність на з'їзді в м. Базелі у 1884 році 125 делегатів. У зв'язку зі значним розповсюдженням адвентистів, їх організація потребувала реформування, тому в 1886 році змінюється назва конференції зі «Швейцарської» на «Середньоєвропейську». Після відвідин Швейцарії Е. Уайт у 1885 році справа місії ще пришвидшилася. Один за одним з'являються нові проповідники з Америки: в 1886 році Конрад, у 1887 році – Веггенер та інші. Після прибуття Л. Конраді в м. Базель значно активізувалася робота місцевої місії адвентистів. Наступного року за безпосередньої його участі почався рух адвентистів у Голландії.

У 1888 році Л. Конрад, як делегат від Європи, брав участь у роботі чергового, як з'ясувалося потому, доленосного у формуванні нової доктрини церкви, з'їзду Генеральної Конференції. З поміж інших розглянутих питань було заснування німецької місії адвентистів, а згодом перенесення до неї центра всього європейського адвентизму [3, с. 56].

У Німеччині адвентизм проникає спочатку в Прусію, де у 1875 році працювали ті ж місіонери, що і в Швейцарії – Ендрюс і

Ерценбергер. Перша громада була організована в 1876 році в Золінгені із 8 осіб. До Німеччини за рішенням Генеральної Конференції на постійне проживання направлялися все нові проповідники. Так у 1889 році з м. Базеля в м. Гамбург переселяється крім Л. Конраді ще й Ю. Бетхер. Невдовзі тут засновують громаду із 25 членів. Того ж року розпочала роботу перша в Європі місіонерська школа адвентистів сьомого дня, що діяла до 1898 року. У 1891 році в ній навчалось 32 учні, 6 із яких прибули з Російської імперії [1, с. 22].

Зростання кількості віруючих в Німеччині стало очевидним: у 1891 році їх нараховувалося біля 100. Через два роки розпочалася проповідницька робота в м. Шлезвізі, яку здійснював Ю. Бетхер. Простежувалася тенденція щодо сталого прискореного збільшення кількості адвентистів і в майбутньому. Німеччина як країна була значно потужнішою і впливовішою державою, а отже, виглядала більш привабливою як для майбутнього центру адвентизму у Старому Світі. Згодом Швейцарія взагалі втратить першість у Європі, яка перейде до Німеччини, а з організацією «Латинського уніонного поля» французька частина країни ввійде до його складу [1, с. 21–22].

Уже на першому зібранні німецьких адвентистів у 1891 році (м. Альтон) країну було виокремлено із Середньоєвропейської конференції в самостійне місіонерське поле. Центром всього європейського руху (в тім числі й на просторах Російської держави) стає м. Гамбург. У 1895 році тут, на придбаній адвентистами землі, було відкрито молитовний будинок і перенесено з м. Базеля видавництво журналу «Herold der Wahrheit» та інших видань німецькою мовою. Почався друк нових журналів, наприклад, «Zionswacher». Згодом видавництво в м. Гамбурзі отримає назву «Міжнародного трактатного товариства адвентистів сьомого дня».

У 1899 році в містечку Фріденсау, що поблизу міста Магдебурга, було відкрито санаторій, а також школу, в якій готувалися майбутні проповідники і пресвітери адвентистів, і яка стала головним центром підготовки кадрів для Російської імперії. При школі діяло російське відділення, яким опікувався Т. Іцман. Із предметів вивчалися: Біблія, світова історія, медицина, математика, мови, дисципліни природничого циклу. Строк навчання не був чітко регламентований: від 6 місяців до 2-х із половиною років [1, с. 23]. Можливо він залежав від здібностей того чи іншого студента, від мети, з якою його направляла на навчання регіональна організація, або від наявності необхідних для навчання коштів.

Завдяки активній місіонерській діяльності Л. Конраді в 1890 році була зорганізована перша громада в м. Клаузенбурзі, котра стала основою подальшого розповсюдження адвентизму в Угорщині. Через рік він уже проповідував у Румунії, де також створюються контрольовані Генеральною Конференцією організації. Не зважаючи

на висилку з країни, в 1894 році Конрад знову повернувся в Румунію, де справа місії просувалася особливо інтенсивно [3, с. 61].

На відміну від Румунії, у Болгарії проникнення адвентизму не було бурхливим, а заснування першої громади затяглося до 1898 року. Місіонерська діяльність Л. Конраді охоплювала також Югославію, Польщу і країни Прибалтики. Так, завдяки натхненній праці Л. Конраді, на рубежі XIX–XX століть у всій Східній Європі і на Балканах почали формуватися організації адвентистів [3, с. 62]. Усі вони ввійшли до німецького місіонерського поля, кількість віруючих якого на 1897 рік перевищила 1000. У 1901 році воно було перейменоване в уніон, який складався з Німеччини, Австро-Угорщини, Балканських країн, Голландії, Бельгії, Швейцарії й Російської імперії. У 1907 році остання виділилася в окремий уніон [1, с. 24].

Першими проповідниками на Скандинавському півострові були шведи, які ще в середині XIX століття переселилися до Америки і згодом стали сповідувати суботу, а наприкінці 50-х років прийняли віру адвентистів. Один із цієї діаспори, Маттесон повернувся на батьківщину і розпочав місіонерську діяльність [4, с. 144]. Таким чином не виключно, що перші громади адвентистів в Європі виникли саме в Швеції ще наприкінці 50-х років XIX століття. Однак офіційно це відбулося лише 1877 року, коли в Данії були організовані кілька груп віруючих. У 1878 році в Норвегії у м. Христианії була також організована громада із 36 осіб. Відчутні досягнення у зростанні кількості віруючих сприяли якнайшвидшому створенню регіональних конференцій: у 1880 році – Данської, 1882 році – Шведської, 1887 – Норвезької. Згодом у 1893 році була відкрита місія адвентистів у Фінляндії, яка пов'язана з діяльністю служителя церкви Джонсона, що проповідував у м. Гельсінгфорсі.

1879 року в Норвегії було відкрито місцеве видавництво адвентистів. У 1894 році у м. Фредеріксгавені (Данія) заснована скандинавська місіонерська школа адвентистів сьомого дня, котра в 1908 році була перенесена в м. Скодсборг (поблизу м. Копенгагена). З 1898 року така ж школа діяла й у Швеції. Санаторії були започатковані 1897 року: в м. Скодсборзі, у м. Фредеріксгавені та у м. Христианії [1, с. 25–27]. Усі регіони Скандинавського півострова, що були охоплені рухом адвентистів, у 1901 році ввійшли до Скандинавського уніонного поля, пізніше трансформованого в однойменний уніон [2, с. 190].

Наприкінці 70-х років XIX століття адвентизм з'явився в Англії. Цьому потрібно завдячувати двом місіонерам, які у 1878 році приїхали до м. Саутгемптона – Інґсу і Лафборо. Їх активна проповідницька діяльність призвела до створення в м. Саутгемптоні

першої громади адвентистів із 6 віруючих. У середині 80-х років на Британському острові вже нараховувалося близько 100 адвентистів. Подальше зростання кількості віруючих дозволило зорганізувати в 1902 році самостійний Британський уніон.

У січні 1880 року в Англії засновано трактатне товариство адвентистів сьомого дня. Після візиту Е. Уайт 1885 року почав друкуватися журнал «The Present Truth», а ще через чотири роки було створене видавництво адвентистів. У 1901 році в м. Ватфорді, поблизу Лондона, відкрито місіонерський коледж, який, так само як і школа у м. Фріденсау, посів провідне місце серед європейських навчальних закладів адвентистів [1, с. 25].

1901 року була заснована Європейська генеральна конференція адвентистів сьомого дня, до складу якої увійшли: Європа, Сибір, Азіатська Туреччина, Північна Африка. Проте в 1909 році, після чергового реформування організаційної структури адвентистів сьомого дня, Генеральна Конференція схвалила новий поділ світової громади, за яким Європа, разом із перерахованими регіонами, ввійшла в «Європейське відділення». Його очолював віце-президент. На початку ХХ століття цю посаду обіймав Л. Конрад. Крім названого відділення існувало ще два: «Американське» й «Азійське».

У 1911 році Європейське відділення включало: 1) Західно-Німецький уніон, що складався із західної частини Німецької імперії, Голландії, Бельгії, німецької Швейцарії й Австрії, а також з окремого Гамбургського округу, 6 конференцій і 3 місіонерських полів; 2) Східно-Німецький уніон, що складався із Східної частини Німецької імперії, Угорщини, Далмації, Галіції, Буковини, Боснії, Герцеговини та решти Балканських держав, крім Туреччини і Греції, крім того мав у своєму складі Берлінський уніонний округ, 6 конференцій і 4 місіонерських поля (обидва німецькі уніони нараховували 165 громад із 6452 членами); 3) Британський уніон, який мав 4 конференції, 2 місіонерські поля, в яких діяли 86 громад із 1658 членами; 4) Скандинавський уніон, що поділявся на 4 конференції й 1 місіонерське поле (86 громад із 2891 віруючим); 5) Латинський уніон (латинські країни Європи, французькі Бельгію й Швейцарію), що складався з Паризького уніонного округу, 2 конференцій, 5 місіонерських полів і нараховував 28 громад із 863 членами; 6) Левантійську уніонну місію (Грецію й Туреччину), яка мала у своєму складі 4 місіонерські поля, 14 громад із 208 віруючими [1, с. 26–27].

Отже, процес проникнення віровчення адвентистів сьомого дня із Сполучених штатів Америки в Європу розпочався у 60-ті роки не централізовано, з ініціативи окремих місіонерів адвентистів. Зокрема, першими проповідниками ставали ті адвентисти, котрі в США були

емігрантами й підтримували зв'язки зі своїми родичами та знайомими на батьківщині. Під час тимчасових її відвідин або після остаточного повернення додому саме вони ставали найпалкішими пропагандистами нової віри. Вже потім Генеральна Конференція адвентистів надавала чіткої організаційної форми ще аморфним і, водночас, активним, зі значним потенціалом для зростання, стихійно утвореним місцевим рухам. На рубежі ХІХ–ХХ століть адвентисти охопили практично весь світ і Європа стала фактично основною для такого поширення.

Список використаних джерел та літератури

1. Бондарь С. Д. Адвентизм 7-го дня. СПб.: Из-во Департамента духовных дел, 1911. 103 с.
2. Григоренко А. Ю. Эсхатология, миллениаризм, адвентизм: история и современность. СПб.: Европейский Дом, 2004. 392 с.
3. Жукалюк Н. А. Вспоминайте наставников ваших (история Церкви адвентистов седьмого дня в зичностях). К.: Джерело життя, 1999. 672 с.
4. Лебсак Г. И. Великое Адвентистское Движение и Адвентисты Седьмого Дня в России. 2006. 352 с.

УДК 279(477)

Антон Новічков,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньої програми «Історія та археологія»
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
(Науковий керівник – Сітарчук Роман Анатолійович,
доктор історичних наук, професор)*

СПЕЦИФІКА ПОШИРЕННЯ НОВИХ РЕЛІГІЙНИХ РУХІВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена особливостям та закономірностям поширення нових релігійних рухів з часу прийняття незалежності в Україні. Зазначено специфічність та визначальність ролі нових релігійних рухів у духовному вимірі українського буття.

Ключові слова: *нові релігійні рухи, нові релігійні течії, релігійна свідомість, трансформація релігійності, релігійні феномени.*

У даній статті порушується актуальна проблема, яка постає у світлі сучасної ситуації у духовній сфері та потребує принципового наукового висвітлення. Поява та динамічне поширення нових релігійних течій на початку 90-их років в Україні припадає на процес